

***L'aquari* - David Vann**

Quan a l'inici d'una ficció –novel·la o pel·lícula, tant és- apareix una persona atractiva i sola, és molt possible que acabi feliçment acompanyada i que, per tant, ens trobem davant una comèdia romàntica. En canvi quan l'inici mostra una família que viu en joiosa harmonia, probablement acabarà de la pitjor manera possible, ja que assistirem a una història de terror. Al començament d'*Aquari*, de David Vann, trobem una mare i una filla de classe baixa, Sheri i Caitlin, íntimament necessitades una de l'altra, ja que cobreixen amb la companyia mútua les mancances greus de diners, de temps, de qualitat de vida. Es troben soles, sense pares, avis o marit, una amb una feina d'ínfima categoria i l'altra escolaritzada en una escola pèssima. Com que temps enrere vam llegir altres llibres seus, sabem que David Vann sap crear atmosferes malsanes que propicien desenllaços que sotraguegen el lector, o sigui que continuem llegint esperant que tard o d'hora se'ns glaci el somriure. Al capdavall, resulta més estimulants llegir una bona novel·la depriment que no pas un d'aquells llibres que et pretenen alegrar el dia però que de la manera com estan escrits te l'amarguen.

El narrador és Caitlin, la nena, ja gran, però recuperant el punt de vista amb què va viure els fets quan tenia dotze anys. Com que l'únic que coneix de la família és la mare, els lectors ens veiem obligats a compartir la seva ignorància. Sabem, això sí, que som a Seattle l'any 1994. La mare, que no pot pagar una assistenta, deixa la filla abans d'hora a l'escola, i quan plega la va a recollir a l'aquari, ja que la nena està fascinada pels peixos i hi passa hores sense adonar-se'n. Amb trenta-tres anys, la mare només fa que treballar i estalviar, però ha trobat un home que té una bona feina i que sembla bona persona, Steve. En paral·lel, la nena ha fet amistat amb un home gran que també freqüenta l'aquari. A l'escola, la seva amiga preferida és Shalini, d'origen hindú. No ho sabem del cert, però intuïm que les biografies d'aquests personatges acabaran combinant-se de manera devastadora.

L'equilibri en què viuen les dues protagonistes és tan precari que es pot trencar en qualsevol moment. I, efectivament, en poc temps es produeixen uns quants desequilibris: primer, la mare ha de deixar de fer hores extres, que era l'única manera d'estalviar; segon, s'assabenta que la filla es troba regularment amb un desconegut; tercer, li venta una bufetada que posa en perill la pàtria potestat; quart, la filla i Shalini s'adonen amb plaer i aprensió que el seu vincle va més enllà de l'amistat.

Després d'una operació policial es descobreix que l'home amb qui es troba Caitlin a l'aquari és el seu avi, que ha decidit reaparèixer per recompondre la família. Estem a punt de descobrir què va succeir en el passat que va condemnar mare i filla a la pobresa i a la solitud: entrem de ple en territori Vann. Doncs bé: el que va passar és que l'avi va abandonar l'àvia greument malalta, de manera que Sheri –llavors adolescent- se'n va haver de fer càrrec. Van ser uns anys més que difícils, ja que va haver de deixar els estudis, va assumir feines horribles i, encara pitjor, va haver de tenir cura d'una mare desvalguda i amargada, que de manera sistemàtica la feia sentir culpable de no fer-ho prou bé.

Quan, anys després, el pare de Sheri repareix amb una proposta de reconciliació, la il·lusió nova de la néta es barreja amb l'odi antic de la filla. Després de treballar durament tota la vida, després d'ocultar a la filla les misèries familiars, ara Sheri no es veu amb cor de perdonar el seu pare, encara que la reconciliació li garanteixi una llar més acollidora, la possibilitat de deixar la feina i de reprendre els estudis. L'avi, sincerament penedit, està disposat a cedir-los la casa, a

tornar a treballar, a deixar-se humiliar sense interrupció per la filla despitada, a tot el que calgui per purgar els seus pecats. Malgrat les pressions afectuoses de Steve i de Caitlin, Sheri no pot mostrar pietat pel seu pare, l'home que li ha fet malbé la meitat de la seva vida, i no suporta que la seva filla l'estimi.

L'aquari està escrit de manera que no hi ha cap personatge pervers. L'avi es va comportar amb covardia, però passats els anys s'ha tornat bondadós. Quan la víctima del pare es converteix en torturadora psicològica de la filla –perquè si Sheri vol ser entesa necessita que Caitlin senti, ni que sigui durant uns dies, tot el dolor que va sentir ella, i que durant tots aquests anys li ha estat ocultant-, els lectors ens sentim inquietos. El tema del llibre no és l'orgull del qui no vol perdonar, sinó la impossibilitat de l'oblit, la dificultat girar full, la lleugeresa amb què solem referir-nos a la possibilitat de “reinventar-nos” com si fos tan fàcil deslliurar-se del passat.

S'inicien llavors els intents que no sabem si prosperaran, les trobades tenses, els accessos de violència física i verbal, els plors, els crits, les escenes d'impotència. David Vann té la capacitat de fer que el lector se senti pròxim a la innocència de la nena, però que no acabi d'odi una mare que no disposa de la fortalesa suficient per superar el que ha patit, i que tampoc s'ofegui de compassió per un ancià que va abandonar la filla en mans d'un destí cruel. En aquest punt, agraïm la triangulació que brinda Steve (ara que ja hem assumit definitivament que és bona persona), l'únic personatge que no forma part de la família, i que per tant pot mantenir el cap fred sense deixar d'esforçar-se per comprendre tothom.

No és el moment de revelar el final de la novel·la, però sí de recordar un parell d'espases de Dàmocles que Vann manté alçades per sobre d'aquests caps desprotegits: el pare desconegut de Caitlin i la relació lèsbica amb Shalini. Una d'aquestes espases no caurà, però l'altra ocasionarà una desfeta. Hi haurà, també, un final tràgic que finalment resultarà fals, i un segon final aquàtic i alliberador, i resultarà que quan tanquem el llibre no estem tan enfonsats com ens temíem a l'inici. Les metàfores vinculades al títol de la novel·la són fecundes i explícites. Com diu Jordi Puntí en el pròleg, som davant “un gran aquari humà”: també podem entendre l'aquari com una presó tranquil·litzadora, podem recordar que els peixos troben refugi en les profunditats, i també que són els animals més susceptibles d'assemblar-se a altres éssers i fins i tot a materials inerts.

L'aquari m'ha recordat dues pel·lícules del 2009. Una, per la inevitable semblança del títol, és *Fish tank* (Andrea Arnold), la història d'una mare vídua i la seva filla de quinze anys que viuen en un barri obrer. L'altra és *El secreto de sus ojos* (Juan José Campanella), que tracta sobre la venjança, la qual, si més no quan és ferotge i continuada, pot acabar girant-se contra el venjador.

En els llibres anteriors, David Vann ha escrit sobre la relació entre pare i fill, sobre la parella i sobre la família. A *L'aquari*, se centra en els records que surten de dins de nosaltres i converteixen el nostre present en una carcassa buida, en el compromís que contraïem amb els nostres descendents, en el deute que tenim amb els familiars que ens han precedit, en la impossibilitat de ficar-nos a les vides dels altres, en les cicatrius que ens acompanyen en silenci i en els impediments de fer les paus amb la ràbia, sobretot si és prolongada i silent. L'autor, nascut el 1966 a Ketchikan, una de les ciutats d'Alaska situades més al sud, tracta temes recargolats propis dels escriptors escandinaus més solvents, però hi afegeix la malícia narrativa dels millors escriptors nord-americans.

Edicions Empúries va publicar els tres primers llibres de David Vann (*Sukkwand Island*, *Desolacions* i *Terra*), però aquest últim llibre ens arriba d'Edicions del Periscopi, una editorial jove i dinàmica, i en la traducció d'un dels millors professionals del país, Yannick Garcia.